

BARBARA LEŚNIAK

*Centrum Doradztwa i Edukacji w Rolnictwie
w Poznaniu*

DORADZTWO SOCJALNO-EKONOMICZNE W NIEMCZACH

Centrum Doradztwa i Edukacji w Rolnictwie wspólnie z niemiecką firmą DG Agropgress International, w listopadzie 1995 roku, w Krakowie, przeprowadziło seminarium na temat „Die sozio-ökonomische Beratung”. Niniejszy artykuł powstał w oparciu o wykłady i materiały prezentowane na tym seminarium. Pojęcie doradztwo „socjo-ekonomiczne” nie ma odpowiednika w polskim doradztwie, a poszukiwanie analogii do tego typu działalności w praktyce naszego doradztwa nie doprowadziło do rezultatów. Uznano, że czytelniejsze będzie posługiwanie się terminem „doradztwo socjalno-ekonomiczne”

1. Wprowadzenie.

Rolnictwo we wszystkich krajach uprzemysłowionych powinno być pod względem warunków ekonomicznych i socjalnych porównywalne do innych działów gospodarki. W przeciwnym razie dysparytet ekonomiczno-socjalny między zatrudnionymi w rolnictwie i w pozostałych działach gospodarki będzie się pogłębiał. W warunkach rozwijania się przemysłu i innych pozarolniczych gałęzi gospodarki, rolnictwo również musi się rozwijać. Jednak specyfika rolnictwa powoduje, że możliwości rozwoju tego działu gospodarki w porównaniu z innymi są bardziej ograniczone.

W Niemczech jako trzy najważniejsze powody zjawiska określanego jako „agrokryzys” wymienia się:

1. *Dysparytet techniczny*, ponieważ gospodarka rolna, ze względu na specyfikę procesu produkcyjnego może wykorzystywać możliwości postępu technicznego tylko w ograniczonym zakresie.
2. *Dysparytet ekonomiczny*, wynikający z niższych dochodów z pracy w sektorze rolniczym.

3. *Dysparytet socjalny*, który powstaje:

- w nierównym udziale w systemie zabezpieczenia socjalnego,
- w nierównych warunkach bytowych, zwłaszcza warunków mieszkaniowych, kształcenia i pozostałych, a także
- w nierównym dostępie do informacji.

Gospodarka rolna w porównaniu z innymi działami gospodarki ma większe trudności w dostosowaniu się do zachodzących zmian. Dotyczy to wielu czynników, a w tym wyboru miejsca gospodarowania oraz zatrudnienia poza rolnictwem. Nie mniej statystyka i prognozy rozwoju rolnictwa w Niemczech wykazują:

- zmniejszanie się liczby gospodarstw w całości utrzymujących się z rolnictwa,
- powiększanie się liczby gospodarstw, które czerpią środki na swoje utrzymanie również z pracy poza gospodarstwem,
- dalsze zmniejszanie się ogólnej liczby gospodarstw.

W niektórych gospodarstwach problemy nasiliły się już tak mocno, że zagraża to ich egzystencji. Są to gospodarstwa szczególnie potrzebujące fachowego doradztwa. Zalicza się tu przede wszystkim:

1. Gospodarstwa małe, niezdolne do rozwoju, które ze względu na ograniczoną wielkość nie mogą z produkcji rolnej uzyskać dostatecznych dochodów (należą tu gospodarstwa czerpiące swoje dochody z aktywności także poza gospodarstwem, odpowiednik polskich gospodarstw dwuza wodowych).
2. Gospodarstwa o małych dochodach, ze względu na niekorzystne warunki miejscowe.
3. Gospodarstwa, których właściciele są mocno zadłużeni.
4. Gospodarstwa, w których następuje zmiana właściciela w wyniku nieprzewidzianych zdarzeń, np. jako wynik choroby, nieszczęśliwych wypadków, śmierci lub innych.

Trudności w gospodarowaniu są często powodem lub skutkiem specyficznego zachowania się rolników. Mają oni obawy, co do swoich decyzji dotyczących rozstrzygnięć zarówno w sprawach gospodarczych jak i rodzinnych, ale jednak ze względów czysto prestiżowych nie poszukują pomocy doradcy. Ukrywają swoje niekorzystne położenie z obawy przed kompromitacją, a rozwiązanie pozostawiają „na później”. Taka zamknięta postawa ma negatywne konsekwencje, ponieważ problemy nie są rozwiązywane, ale czasowo odsuwane w przyszłość. To z kolei wywołuje niekorzystne, przymusowe sytuacje. Największe zagrożenia występują tam, gdzie trudna sytuacja gospodarstwa nie jest rozpoznana przez rolnika. Gospodarstwa takie potrzebują pomocy doradczej i do nich przede wszystkim powinno trafić doradztwo socjalno-ekonomiczne.

Na tym tle, dla doradztwa wyłaniają się dwa następujące pytania:

- a - w jaki sposób może być nawiązany kontakt z rodziną rolniczą, która może mieć problemy,
- b - w jaki sposób realizować doradztwo dla tych rodzin rolniczych?

Doradztwo socjalno-ekonomiczne w Niemczech jest efektem rozwoju doradztwa rolniczego. Obejmuje ono tylko znacznie szerzej, niż było to dotychczas, problemy rolników. Jest przez to działaniem znacznie trudniejszym, ale oczekiwania względem doradców, ze względu na zmieniające się warunki gospodarowania, wymusiły jego rozwój.

2. Doradztwo socjalno-ekonomiczne. Definicja pojęcia.

Początkowo doradztwo rolnicze najczęściej było pojmowane jako upowszechnianie postępu. Obecnie doradztwo traktowane jest jako pomoc w rozwiązywaniu problemów. Doradztwo socjalno-ekonomiczne obejmuje te problemy szeroko, traktuje gospodarstwo jako kompleks nierozzerwalnie związanego warsztatu pracy i żyjących w nim ludzi. Jest ono katalizatorem w okresie rozstrzygnięć i zmian w rodzinie i w gospodarstwie. Ma prowadzić do tego, aby rodzina rolnicza sama była w stanie sobie pomóc. W procesie doradczym chodzi o to, aby przedstawić zainteresowanemu jego aktualne położenie i wskazać możliwości zmiany i polepszenia sytuacji. Pobudza się przez to jej gotowość do zmiany obecnej sytuacji i sensownego rozwiązania problemu. Doradztwo musi więc umożliwiać poprawę sytuacji gospodarstw.

Celem doradztwa dla rolników jest:

- pomoc rodzinom rolniczym w rozwiązywaniu problemów gospodarczych i socjalnych,
- wspieranie zatrudnionych w rolnictwie w pełnieniu ich zadań gospodarczo-społecznych,
- wnoszenie wkładu w tworzenie osobowości ludności wiejskiej tak, aby ułatwiać im wypełnianie zadań zawodowych i społecznych.

Cele doradztwa starano się tak zestawić, żeby obejmowały wszystkie obszary życia i potrzeby ludności rolniczej. Mimo, że doradztwo rolnicze zawsze w swych zadaniach obejmowało zagadnienia, to w ostatnich latach wyraźnie uległy one rozszerzeniu o wymienione socjalno-ekonomiczne. Powstał nowy rodzaj doradztwa, które można zdefiniować następująco: *Doradztwo socjalno-ekonomiczne poszukuje rozwiązań problemów we wszystkich zakresach rolniczego gospodarstwa rodzinnego, a więc w sferze produkcyjnej gospodarstwa, w gospodarstwie domowym, w rodzinie i w uwarunkowaniach społecznych wykraczających poza gospodarstwo.*

Mimo, że dotyczy ono wszystkich typów gospodarstw, specjalne znaczenie ma w tych, w których istnieje możliwość wprowadzenia rozwiązań polepszających sytuację gospodarczą i socjalną (tak w gospodarce rolniczej, jak i w sferze socjalnej, wykraczającej poza rolnictwo).

3. Uzasadnienie i powstanie. Rozporządzenia Wspólnoty Europejskiej na temat doradztwa socjalno-ekonomicznego.

W Niemczech i innych krajach Wspólnoty Europejskiej, doradztwo socjalno-ekonomiczne nabrało znaczenia z końcem lat sześćdziesiątych w Holandii już wcześniej). W tym czasie proces przechodzenia siły roboczej z rolnictwa do innych działów gospodarki był największy.

Wielu zadaniami, które później przyjęło oficjalnie powołane do życia doradztwo socjalno-ekonomiczne, zajmowano się już wcześniej. Jednak dopiero pod koniec lat sześćdziesiątych w dyskusji na temat zadań doradztwa po raz pierwszy otwarcie postawiono następujące kwestie:

- czy powinien być objęty doradztwem rolnik, który wobec możliwości prowadzenia innej działalności zdaje swoje gospodarstwo,
- czy doradztwem socjalno-ekonomicznym powinni zajmować się przedstawiciele grup interesów chłopskich, czy też można ich zastąpić państwowym doradztwem,
- czy wystarczy zwykła rada, czy też doradca powinien w każdym przypadku być pomocnikiem zmieniającego zawód,
- w jakiej formie możliwa jest tego rodzaju usługa?

Ten kompleks zagadnień został uzupełniony przez wiele problemów szczegółowych, które wyłaniają się w każdym gospodarstwie z możliwościami rozwoju w rolnictwie lub poza nim oraz z możliwościami poprawy dochodów. Nowum doradztwa socjalno-ekonomicznego jest jego troska o ludzi, którzy z powodu zmian strukturalnych odchodzą od gospodarki rolnej i znajdują się w sytuacji, która wymaga wsparcia ze strony państwa.

W 1972 roku Wspólnota Europejska wydała kilka rozporządzeń dotyczących polityki przemian strukturalnych w rolnictwie z zamiarem objęcia reformą struktury agrarnej i polityki rolnej. Jedno z tych rozporządzeń (161 z 17.04.1972), dotyczyło zagadnień socjalno-ekonomicznych ludności czynnej zawodowo w gospodarce rolnej oraz doradztwa i informacji w tym zakresie. W rozporządzeniu tym zakłada się, że: *w EWG żadna właściwa reforma struktur rolnych i tym samym uporządkowanie funkcjonowania wspólnego rynku nie może nastąpić, o ile duża część ludności wiejskiej nie zmieni zawodu, lub przynajmniej nie zmieni swojego nastawienia do zawodu.*

W wielu krajach Wspólnoty zwraca się uwagę na małą gotowość rolników do zmian zawodu. Wynika to przede wszystkim z niedostatecznej znajomości

aktualnej sytuacji socjalno-ekonomicznej, ale również z braku rozeznania ludności rolniczej co do możliwości zmian. Głównym celem rozporządzenia EWG było uruchomienie i rozpowszechnienie informacji, a następnie troska o osoby podejmujące się zmiany zawodu.

Już w tym miejscu wyraźnie zarysowały się dwa różne cele publiczne doradztwa socjalno-ekonomicznego. Z jednej strony oferuje się pomoc, gospodarstwom, a z drugiej umożliwia się wielu osobom odejście od pracy w rolnictwie.

Wprowadzanie wymienionego rozporządzenia EWG w życie odbywało się poprzez:

- a) ogólne informowanie ludności wiejskiej o możliwościach polepszenia sytuacji socjalno-ekonomicznej;
- b) nawiązywanie kontaktów między odpowiednimi organizacjami doradczymi a zainteresowanymi nową orientacją zawodową własnych gospodarstw;
- c) poinformowanie zainteresowanych, czynnych zawodowo w rolnictwie, jakie mają możliwości doskonalenia się zawodowo, jakie są perspektywy dla ich dzieci w gospodarstwie rolnym albo w innej działalności zawodowej;
- d) nauczanie i doradztwo dla zainteresowanych w zakresach:
 - kontynuacja działalności gospodarczo-rolniczej,
 - podjęcie działania poza gospodarką rolną,
 - ustalenie korzyści z różnych działalności zawodowych;
- e) przekazywanie instytucjom zawodowym odpowiednich ustaleń i rozstrzygnięć.

Według rozporządzenia EWG „państwa członkowskie wprowadzają ustalone wymagania jako obowiązujące, a podjęte ustalenia mają być realizowane w ciągu jednego roku po ich ogłoszeniu”.

W Niemczech Minister Wyżywienia, Rolnictwa i Leśnictwa wprowadził do poszczególnych krajów związkowych rozporządzenia EWG jako obowiązujące, z kolei krajowe ministerstwa sformułowały przez swoje ministerstwa robocze zalecenia dla rolniczych organizacji doradczych.

4. Zadania doradztwa socjalno-ekonomicznego.

Chociaż doradztwo socjalno-ekonomiczne zwraca się głównie do grupy gospodarstw z problemami egzystencjalnymi (wymienionymi we wprowadzeniu), to w praktyce nie jest możliwe, aby dokonać rozgraniczenia między różnymi grupami gospodarstw. Wszystkie gospodarstwa mogą mieć problemy wymagające doradztwa socjalno-ekonomicznego (np. w zakresie kształcenia dzieci, zabezpieczenia na starość, przekazywania gospodarstwa itd.). Służby doradztwa

socjalno-ekonomicznego w Niemczech tak swoje zadania postrzegają i zajmują się tymi wszystkimi problemami. Jednak w hierarchii ważności problemów najważniejsze są te, które dotyczą zasadniczej kwestii egzystencjalnej.

Przy zagadnieniach specyficznych dla doradztwa socjalno-ekonomicznego (indywidualnego) chodzi o to, aby gospodarzowi i jego rodzinie udzielić pomocy przy podejmowaniu decyzji. Ponadto działania te mają umożliwić:

- dostosowanie gospodarstwa do zmieniającego się rozwoju gospodarczego przez zmianę struktury dotychczasowych działalności produkcyjnych i podjęcie nowych działalności,
- przejście do kooperatywnych form gospodarowania,
- uzupełnienie dochodów z rolnictwa zarobkami poza rolnictwem,
- odejście od dotychczasowego zawodu, prowadzenia gospodarstwa rolnego, na rzecz innego, dotychczas ubocznego zajęcia zawodowego, względnie
- zupełne zdanie gospodarstwa i zmianę zawodu na zajęcie w innej gałęzi gospodarczej.

Mimo, że doradztwo socjalno-ekonomiczne może być realizowane w każdym gospodarstwie i niezależnie od czasu, są określone sytuacje kluczowe w rozwoju gospodarstw, które mogą być znakomitym początkiem praktycznej działalności doradczej. Na przykład:

1. Przekazywanie gospodarstw.

Stwarza prawdziwy punkt początkowy, aby omówić zasadnicze zagadnienia przyszłościowego rozwoju. Przy tej okazji musi zapaść decyzja czy gospodarstwo w dotychczasowej formie może być dalej prowadzone, czy są potrzebne inwestycje dla zabezpieczenia przyszłych dochodów oraz czy niezbędne jest dodatkowe zarobkowanie poza gospodarstwem. Przekazywanie gospodarstw jest punktem wyjściowym i bardzo ważnym dla doradztwa socjalno-ekonomicznego.

2. Rozpoczynanie nauki dzieci .

Przechodzenie gospodarstwa z jednej generacji do następnej jest poprzedzone dużo wcześniejszymi decyzjami, które zapadają na długo przed datą przekazania. Wykształcenie dzieci z małych gospodarstw, z gospodarstw o małych dochodach lub z rodzin wielodzietnych związane jest nierozzerwalnie z wyborem zawodu spoza rolnictwa.

3. Intensyfikacja gospodarki rolnej.

W związku z możliwością wspierania gospodarstw rolnych ze środków publicznych, w doradztwie korzysta się z okazji jaką dają kredyty (preferencyjne dla rolnictwa) i wyjaśnia się rolnikom sposoby wykorzystania kredytów dla poprawy bytu gospodarstw.

4. Regionalne analizy strukturalne i koncepcje rozwojowe.

Doradztwo aktywnie pomaga wprowadzać, w ramach polityki agrostrukturalnej, środki regionalne. Przede wszystkim może ono łączyć ludność wiejską z jednej strony i władze oraz planistów z drugiej strony.

5. Aspekty organizacyjne i metodyczne.

We wszystkich krajach związkowych Niemiec doradztwo socjalno-ekonomiczne jest integralną częścią ogólnego doradztwa rolniczego. Wraz z poszerzaniem się spektrum problemów, nasila się doradztwo socjalno-ekonomiczne. Podczas gdy w trakcie doradztwa dotyczącego wyłącznie technologii produkcji rolniczej lub czynności związanych np. z prowadzeniem ogrodu przydomowego, nie mówi się jeszcze wcale o doradztwie socjalno-ekonomicznym, to wraz z pojawianiem się nowych zagadnień i obszarów wiedzy i umiejętności, doradztwo nabiera coraz bardziej charakteru doradztwa socjalno-ekonomicznego.

Ze względu na szerokie spektrum zagadnień, którymi zajmuje się doradztwo socjalno-ekonomiczne, dla skuteczności tego doradztwa bardzo ważna jest współpraca z działami i osobami wewnątrz organizacji doradczej, takimi jak specjaliści branżowi rolnictwa, prawa rolnego i cywilnego, zagadnień podatkowych, zagadnień planowania przestrzennego terenów wiejskich, doradcy wiejskiego gospodarstwa domowego, specjaliści z działów informacji itd.. Doradcy socjalno-ekonomiczni otrzymują na bieżąco materiały informacyjne lub uczestniczą w szkoleniach, a służby specjalistyczne pełnią rolę pomocniczą i odpowiadają za uzupełnianie i doskonalenie wiedzy i umiejętności osób pracujących w bezpośrednim kontakcie z rolnikami.

Niemniej ważna jest współpraca z organizacjami zewnętrznymi działającymi na rzecz doradztwa takimi jak związki zawodowe, urzędy zatrudnienia, urzędy skarbowe, instytucje kredytowe (banki) itp.. Obok tych czysto organizatorskich aspektów, skuteczność doradztwa jest uzależniona w bardzo dużym stopniu od postępowania metodycznego. Musi ono być dobrane stosownie do postawionego zadania. Poza komunikacją masową, która służy upowszechnianiu informacji dla społeczeństwa przez prasę, radio i telewizję, doradztwo najczęściej posługuje się formą doradztwa grupowego lub indywidualnego.

Doradztwo grupowe ma za zadanie obok szerokiego oddziaływania prowadzić odpowiednie działania pogłębiające. Ma ono obok zadań informacyjnych umożliwiać bliższe kontakty z poszczególnymi rolnikami. Doradztwo grupowe prowadzi w dużej mierze do rozpoznania problemów i zakwalifikowania do jednej z grup zagrożenia. Rozpoznanie takie umożliwia wstęp do doradztwa indywidualnego.

Doradztwo indywidualne powinno być określane jako klasyczna forma doradztwa socjalno-ekonomicznego, ponieważ ma się z nią do czynienia zawsze, kiedy zaistniałe problemy doradca lub doradczyni omawia w kręgu rodzinnym.

Mimo, że ta forma doradztwa wymaga dużego nakładu czasu, to tylko tą drogą mogą być rozwiązane w zadowalający sposób przypadki szczególnie trudne. Warunkiem osiągnięcia sukcesu jest tu pełne zaufanie rolnika i jego rodziny do doradcy.

Kadra służb doradztwa rolniczego powinna być wysoko wykwalifikowana, aby móc podołać wymogom w zakresie:

- gotowości do rozpoznania sytuacji rodziny rolniczej, ich gospodarstwa oraz powiązań i wzajemnych relacji między realiami gospodarczymi i socjalnymi, a także do rozpoznania predyspozycji rolnika;
- wyczucia osobowości rolnika i jego osobistych zdolności, celem diagnozowania i umiejętnego postępowania w zakresie doboru metod tak aby nie proponować rolnikowi zbyt szybko własnych rozwiązań, ale żeby dać mu możliwie najwięcej przesłanek do podjęcia decyzji i uzyskania sukcesu.

Takim wymaganiom kadry doradztwa rolniczego mogą sprostać dzięki:

- dobrym kwalifikacjom zawodowym;
- wewnętrznemu nastawieniu do pracy nad pomocą innym oraz rozumieniu swoich klientów.

6. Niektóre problemy kształcenia i doskonalenia zawodowego doradców socjalno-ekonomicznych.

Zakłada się, że kadra zatrudniona jako doradcy socjalno-ekonomiczni powinni mieć bardzo wysokie kwalifikacje fachowe. Teoretycznie mogą to być dyplomowani absolwenci szkół wyższych i doświadczeni praktycy, ci ostatni stanowią jednak niewielki procent kadry. Specjaliści, którzy chcą doradzać muszą się cechować dojrzałością i pewnością siebie. Cechy te można ukształtować, jednak doradcy powinni posiadać szczególne predyspozycje i zdolności. Niezbędna jest tu specjalna cecha osobowości (konieczna u każdego doradcy), tj. uzdolnienie do wsłuchiwania się w to, o czym mówi partner, jak przedstawia swoje troski i swoje pomysły. Ważna jest umiejętność takiego prowadzenia rozmowy, które naprowadzi partnera na rozpoznanie problemu i zakwalifikowania go do jednej z grup zagrożeń. Rozpoznanie takie umożliwia wstęp do doradztwa indywidualnego. Wybór rozwiązania musi być jednak samodzielną decyzją rolnika. Rolnik musi się identyfikować z rozwiązaniem wypracowanym wspólnie z doradcą.

Zadaniem doskonalenia doradców socjalno-ekonomicznych, obok wykształcenia odpowiedniej motywacji, jest podnoszenie wiedzy i umiejętności fachowych i metodycznych doradców na odpowiednio wysoki poziom, tak aby umożliwić im realizację zadań. W tym celu muszą być szkoleni i dużo czytać aby pozyskiwać nowe informacje, poszerzać dotychczasowe i pogłębiać wybrane tematy.

Duża część nowych informacji może być udostępniana doradcom pisemnie. Dotyczy to rzeczy prostych i wiadomości fachowych lub informacji, których podstawy są wszystkim znane. Dla systematycznego zbierania i gromadzenia pisemnych informacji konieczny jest zespół, który od strony organizacyjnej zajmie się ich dostarczaniem stosownie do potrzeb. Ponieważ w ramach doradztwa socjalno-ekonomicznego poruszane są problemy bardzo rozległe, wywołujące jako skutek nowe orientacje, potrzebne są stale obszerne analizy dotyczące np.:

- organizacji pracy,
- gospodarcze,
- sytuacji socjalnej.

Poza tym wyłania się potrzeba danych (uzupełnianych na bieżąco) o infrastrukturze danego regionu. Takie dane umożliwiają nową orientację zawodową i przekwalifikowanie lub przekształcenie gospodarstwa.

Przedstawiony zarys doskonalenia zawodowego wymaga uzupełnienia o jeszcze jeden bardzo ważny aspekt; doskonalenie zawodowe na bazie analiz gospodarstw rolnych, gospodarstw domowych, rodzin i regionów. Cała działalność doradcza wynika i opiera się na poprawnie opracowanych analizach.

Innym ważnym punktem doskonalenia zawodowego musi być poznawanie i ćwiczenie stosowania metod planowania.

Szczególnym celem doskonalenia zawodowego służb doradztwa socjalno-ekonomicznego jest przekazanie im wiedzy w zakresie wybranych zagadnień prawa (rolnego, cywilnego i rodzinnego).

W doskonaleniu zawodowym służb doradztwa socjalno-ekonomicznego należy dążyć do wykształcenia wiedzy i umiejętności w każdym potrzebnym zakresie do takiego poziomu, aby doradcy mogli rolnikom umożliwić sformułowanie problemów i przekonać ich do sposobu rozwiązania tych problemów.

Doskonalenie zawodowe musi wynikać z potrzeb praktyki zawodowej. Potrzeby praktyki są więc podstawą ustalania celów doskonalenia. O ile cele doskonalenia zostaną trafnie sformułowane, to chęć ich osiągnięcia jest motywacją do uczestniczenia w doskonaleniu zawodowym. Cele szkolenia muszą być wyraźnie określone w programie, samo podanie zawartości programu nie wystarcza. Mając sprecyzowane cele doradztwa można szkolić w technice prowadzenia rozmów.

Jeśli mówi się konkretnie o możliwych celach doradztwa, to trzeba uwzględnić ich różnorodność. Jest ich mniej w teorii, a dużo więcej w praktycznie wykonywanym doradztwie socjalno-ekonomicznym. Przedstawienie celu i jego zrozumienie jest stosunkowo łatwiejsze niż znalezienie dobrego (właściwego) rozwiązania i udzielenie szukającemu rady. Jednakże powstaje pytanie czy tym dobrym rozwiązaniem jest to, które proponuje doradca, czy to, które najbardziej odpowiada właścicielowi gospodarstwa? Doradca socjalno-ekonomiczny będzie w prawie każdym pojedynczym przypadku skonfrontowany z tym pytaniem.

Sposób, w jaki będzie te kwestie rozwiązywał leży w ścisłym związku z jego własnym, osobistym nastawieniem. Te własne, osobiste postawy i nastawienia charakteryzują sposób udzielania porad i technikę doradztwa. Z tego względu zawodzą wszelkie próby szkolenia doradców, gdy chce się wyuczyć stosowania gotowych rozwiązań. Ten sposób szkolenia wprowadza uczestnika szkolenia w dyskomfort i zwykle nasuwa mu dwie drogi (obydwie nieskuteczne):

- a) próbuje z możliwie dużym wysiłkiem realizować przekazane mu techniki doradcze w określonej sytuacji doradczej, tracąc przy tym istotny element techniki doradztwa: osobistą wiarygodność i prawdziwość,
- b) rezygnuje ze stosowania wyuczonej techniki doradztwa gdyż czuje, że musiałby się stale osobiście przedstawiać, aby zastosować określoną, wpojoną mu technikę i w rezultacie w praktyce decyduje się tak zachować, jak to wynika z jego osobowości.

Z powyższego wynika, że wewnętrzne cele szkolenia w technikach doradczych nie powinny być z góry ustalone. Nie należy więc ustalać, do jakiej techniki prowadzenia rozmów zawsze należy się stosować. Nasuwa się raczej odwrotne postępowanie. Można wyjść od zaistniałych praktycznie ukształtowań doradztwa i stworzyć poszczególnym doradcom, uczestnikom szkolenia możliwość doświadczania i wyjaśniania postaw i technik prowadzenia rozmów. Chodzi przy tym nie tyle o pozytywne lub negatywne opiniowanie postawy doradczej, lecz głównie o to, żeby doradca w drodze rozmowy mógł poznać i doświadczyć wyłaniające się problemy. Ten rodzaj szkolenia daje przede wszystkim możliwość bezpośredniej obserwacji efektów zachowania doradczego. Na tej podstawie można prowadzić dyskusję i zastanawiać się czy osiągnęte przez doradcę efekty faktycznie odpowiadają celom pożądanym przez doradcę. Jeżeli im nie odpowiadają, można symulować zmiany zachowań. Nasuwa to doradcom nowe możliwości i o wiele łatwiejsze do przyjęcia zastosowania ich w postępowaniu praktycznym.

Przez tego rodzaju kształtowanie procesu nauczania techniki prowadzenia rozmów i techniki doradczej uzyskuje się to, że poszczególny doradca może bieżąco rozwijać swoją technikę doradczą razem ze swoją zasadniczą postawą doradczą.

Szkolenie w zakresie „metodycznego prowadzenia rozmowy doradczej” ma później skutkować na dwóch płaszczyznach:

- z jednej strony będą miały zastosowanie podstawy psychologii,
- z drugiej strony będą omawiane z uwzględnieniem rozmaitych punktów widzenia konkretne, wybrane problemy rozmów doradczych (przykładowo: przygotowanie rozmowy doradczej, wprowadzenie do rozmowy doradczej itd.).

Zasadnicza jest tu myśl aby „psychologię rozmów doradczych” traktować jako szczególny aspekt „psychologii interakcji socjalnej w grupie”, która ze swej strony może wpływać na postawy ogólne.

7. Podsumowanie. Reakcje w doradztwie i praktyce.

Doradztwo socjalno-ekonomiczne, jest bardzo często tematem dyskusji osób współdziałających w doradztwie. Pojęcie to było dla wielu zainteresowanych bardzo kontrowersyjne. Dzisiaj można stwierdzić, że w Niemczech przesłanki powstania doradztwa socjalno-ekonomicznego są w znacznym stopniu uznane i można stwierdzić, że doradztwo to jest dzisiaj sprawą bezsporną. Spoglądając wstecz trzeba jednak zauważyć, że przede wszystkim wskazania EWG w ubiegłych latach w izbach rolniczych, w ministerstwach i w placówkach doradczych dawały powody do niezadowolenia i zniechęcenia. Z proponowanej linii ukierunkowania doradztwa nikt nie zdawał się być tak naprawdę zadowolony. Pogodzono się z tym, jednak negatywny oddźwięk pozostaje nadal. Kiedy się studiuje dokumenty o celach i zadaniach doradztwa socjalno-ekonomicznego z lat 1969/1972, nie można się pozbyć wrażenia, że doradztwo to było ukierunkowane na politykę gospodarczą i rolną EWG, a bardzo mało na interesy i problemy rolników.

Określenie „doradztwo socjalno-ekonomiczne” (w Niemczech dokładnie jest to tzw. doradztwo socjo-ekonomiczne) zdaje się być wybrane nieszczęśliwie, gdyż jest przez rolników słabo rozumiane. Początkowo próbowano oddzielić doradztwo socjalno-ekonomiczne od ogólnego doradztwa gospodarczo-organizacyjnego co jednak prowadziło do powstawania swoistych napięć wewnątrz doradztwa.

Zatrudnieni w praktycznym doradztwie specjaliści bardzo wcześnie ustalili, że tego rodzaju rozdział jest sztuczny i szkodliwy.

Doradztwo socjalno-ekonomiczne ma jednak własną specyfikę, sprawdziło się i dało dowody swojej przydatności. Odbywa się nie bez tarć gdyż wymaga pokonania zahamowań u doradców i u rolników.

Wielu doradców ma zahamowania przy zajmowaniu się gospodarstwami, które nie mają żadnych, lub mają bardzo małe szanse rozwoju.

Zahamowania rolników wynikają z tego, że żaden rolnik nie chce pozwolić na powstanie wrażenia, że jego gospodarstwo ma trudności i potrzebuje doradztwa socjalno-ekonomicznego. Mimo, że obecnie prawie wszystkie gospodarstwa są objęte doradztwem socjalno-ekonomicznym zahamowania wśród rolników występują nadal. Dlatego bardzo ważne jest, aby to doradztwo nie kojarzyło się jednoznacznie z doradztwem dla gospodarstw zagrożonych upadłością. Należy je widzieć i planować, jednak stwarzanie wokół niego atmosfery nadzwyczajności i roli pogotowia ratunkowego może okazać się szkodliwe.